

város jellegzetes épületei, sőt, a mélyen katolikus városban a római katolikus templomok képeslapokon történő bemutatásának. *A zsidó vállalkozók Kiskunfélegyháza képeslapkészítésében* című előadásában a vállalkozók üzletpolitikájára, üzleti taktikai érzékére is kitért.

Czingel Szilvia *Rosenfeld Sándor gyümölcsfeldolgozó üzeme – Vidéki paraszti életmód Nagykőrösön* című előadása az Osztrák–Magyar Monarchia alföldi gyümölcskultúrája kialakításában résztvevő zsidó vállalkozóknak állított emléket. Az előadó egy családi vállalkozást mutatott be az alapítástól a holokausztig, a vállalkozás megszűnéséig, a generációk munkáján keresztül.

Gábor Anna *Épített szukkák és egyéb népi épületemlékek Északkelet-Magyarországon* című előadása a már részben megjelent és ismert zsidó rabbi épületek példáján keresztül mutatta be a zsidó ünnepek sátorát, a természettel közeli kapcsolatban lévő épület-tetőszerkezeti megoldásokat. A zsinagógák és a zsidó népi építészet kutatásáról ismert szerző vetített képekkel illusztrált előadását érdeklődéssel hallgatta a konferencia közönsége.

Hámori Péter *A Kiefer család vegyesboltja Nagyvelegen* című előadása a köztudatban legelősebben élő kis szatócs-vegyes bolt fenntartásáról, üzletpolitikájáról szólt. A belkereskedelmi áruellátásban a zsidó vegyesboltok, boltocskák főleg falun és a kis mezővárosokban nagyon jelentős szerepet vállaltak magukra. A gyakran hitelért itt vásárló parasztok, szegény emberek az önfenntartó paraszti gazdaság ellenére is, itt szerezhették be a mindennapi fűszereket, a cukrot, az olajat, a sót stb. Ezek a boltocskák a vegyes árucikkeikkel a 18. században alakultak ki a görög boltosok munkáját kiszorítva és felváltva.

A konferencia a sok apró részadattal és átfogó utalásokkal hozzájárult a magyarországi falusi, mezővárosi zsidó és nem zsidó háztartások anyagi kultúrájának megismeréséhez. Ez a konferencia rámutatott arra is, hogy a zsidó–nem zsidó együttélés történeti néprajzi kutatása, feldolgozása egyre sürgetőbb, amíg hagyományos néprajzi módszerekkel rögzíthetők ezek a példák.

A konferencia levezető elnöki tisztét Bádi Anikó, az Anyagi Kultúra Szakosztály titkára látta el.

CSOMA ZSIGMOND

Határok, határmentiség a Kárpát-medencében (MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Budapest, 2014. szeptember 18.)

A határok és határtérségek vizsgálata egyre fontosabb szerepet kap a társadalomtudományokban. Magyarországon is kutatási programok sokasága fókuszál a határtérségekben zajló társadalmi folyamatokra. A két politikai entitást elválasztó határok földrajzi és geometriai értelemben határsávokat, határöve-

zeteket hoznak létre az egyes országok találkozásánál. A határövezetek sajátossága, hogy a határok által elválasztott térségek lakói számára egyszerre teremtenek eltérő (nyelvi, jogi és gazdasági szempontból) és hasonló (peremhelyzet, kontaktzóna, multikulturalitás) környezetet. A hasonlóságok és különbségek mértéke és azoknak érvényesülése különböző mértékű minden határtérségben. Míg azonban a határvonalak nem kulturálisan képzett és szimbolikusan megjelölt helyé alakítható *határpontotokat* jelölnek, a hármashatárok esetében a határélmény pontszerűvé sűrűsödhet.

Az OTKA NK 84283 számú *Hármashatárok vizsgálata Magyarország délnyugati, délkeleti és északkeleti térségében* nevű kutatási programja azt a célt tűzte ki maga elé, hogy kvalitatív és kvantitatív adatokkal hozzájáruljon a határtérségek kulturális, társadalmi jelenségeit vizsgáló tudományos diskurzusokhoz. A kutatási programnak további jelentőséget ad az, hogy mintegy ernyőt szolgáltat a határookra vonatkozó hazai néprajzi és antropológiai kutatásoknak. A kutatásban az MTA BTK Néprajztudományi Intézetének munkatársai mellett a Szegedi Tudományegyetem, a Miskolci Tudományegyetem, a váci és szabadkai múzeum, illetve a nagykanizsai könyvtár néprajzkutatói vesznek részt. A kutatás további célja az is, hogy az egyetemi oktatásban részt vevő hallgatókat közös kutatási tevékenységekbe vonja be. Ennek megfelelően a Miskolci Tudományegyetem és a Szegedi Tudományegyetem mellett az ELTE hallgatói is részt vettek a kutatás részét képező kérdőíves adatfelvételben, illetve az adatok digitalizálásának folyamatában. A hármashatárok kutatásának további eredményeképpen hatékony együttműködés kezdődött meg a Szlovén Tudományos és Művészeti Akadémia Szlovén Etnológiai Intézete és az MTA BTK Néprajztudományi Intézete között. Az együttműködés során évről évre a szlovén–osztrák–magyar hármashatár környékén élő szlovénok és magyarok mobilitási szokásait megvitató műhelykonferenciákat rendeznek a résztvevő felek Szlovéniában és Magyarországon.

Az OTKA kutatásintegráló és párbeszédet kezdeményező szerepéről tanúskodik az a projektzáró konferencia is, amely 2014. szeptember 18-án került megrendezésre az MTA BTK Néprajztudományi Intézetének könyvtárában. A konferencia előadói azok a hazai kulturális antropológusok és néprajzkutatók voltak, akik munkájuk során érintették a határok használatának kérdéskörét. Így a konferencián az OTKA-kutatás résztvevőin kívül más tudományos műhely (Debreceni Tudományegyetem, MTA TTK Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem) kutatói is részt vettek.

A konferencia négy nagyobb részből állt. Az első rész előadói (Lajos Veronika, Marinka Melinda, Ilyés Zoltán, Lovas Kis Antal és Mészáros Csaba) előadásaikban elméleti, módszertani jellegű kérdéseket hangsúlyosabban érintve mutatták be terepmunkáik eredményét. Ezt a szekciót követte a délnyugat-dunántúli digitális néprajzi adatbázis bemutatása. A 2014-ben létrejött adatbázis azon a 384 falu-adatlapon alapul, amelyet Barabás Jenő kezdeményezésére és irányítása alatt az ELTE néprajz szakos hallgatói gyűjtöttek az

1980-as évek végén. Ezeket az adatlapokat a Néprajzi Múzeum munkatársai az 1990-es években (a kor technikai adottságainak megfelelően) már digitalizálták. A floppykon megőrzött anyagot Nagy Károly Zsolt és Mészáros Csaba szakmai irányítása mellett az ELTE néprajz szakos hallgatói töltötték fel a mediawiki motorjával működő adatbázisba. Az adatbázis folyamatosan bővül, jelenleg a <http://www.nti.btk.mta.hu/kapcsolathalo/index.php/Kezd%C5%91lap> címen érhető el.

A konferencia ebéd utáni szekciói elsősorban a határokhoz kapcsolódó kulturális és emlékezettechnikai jelenségekkel foglalkoztak. Gráfik Imre, Klamár Zoltán és Mód László a hármashatárok térségében a mai államhatárok szerint rendeződő kulturális kapcsolatok működésével és működtetésének esélyeivel foglalkoztak. Szabó Árpád Töhötöm pedig a második bécsi döntés hatására a Kis-Küküllő térségében létrejött ideiglenes határra vonatkozó helyi emlékezetet mutatta be. A záró szekció előadói a határ közelségéből adódó társadalmi és gazdasági jelenségekre összpontosítottak. A csempészes, a nap-számba való kubikos munka, a határon átnyúló házassági kapcsolatok egyaránt olyan jelenségek, amelyek létét és működését a határok változó jellege, illetve a határok által elválasztott térségek gazdasági adottságai határoznak meg.

A konferencia tudományos programját a határátjárás kérdését az irodalom és a képzőművészetek oldaláról értelmező kulturális program zárta le. A meghívott irodalmárok a 2008 és 2013 között működő *Kultúrcsempész Sínbuszfesztivál*hoz kapcsolható alkotásokba nyújtottak rövid bevezetést. A konferencia az OTKA-kutatási program egyik zárásaként is felfogható. A projektben részt vevő kutatók előadásait a későbbiekben egy közös tanulmánykötetben kívánja megjelentetni az MTA BTK Néprajztudományi Intézete.

MÉSZÁROS CSABA

